

การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากสัญญาประกันภัยโดยทุจริต Claim from Insurance Contract by Bad Faith

วรรณท์ ลีลาเวทพงษ์¹

Voranon Leelavethaphong

บทคัดย่อ

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คู่สัญญาต้องอาศัยหลักสุจริตอย่างยิ่งในการทำสัญญาประกันภัยซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสัญญาประเภทอื่นซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปและสัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็จะต้องมีการแสดงเจตนาอันเป็นค่าเสนอคำสนองของทั้งสองฝ่ายถูกต้องตรงกันสัญญาจึงจะเกิดเป็นสัญญา แต่สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่ผู้เอาประกันภัยโอนความเสี่ยงภัยให้แก่ผู้รับประกันภัยและก่อนที่ผู้รับประกันภัยจะตกลงเข้าทำสัญญากับผู้เอาประกันภัยนั้นจะต้องทราบข้อความจริงที่ผู้รับประกันภัยจะเข้ารับเสี่ยงภัยแทน หลักสุจริตอย่างยิ่งนี้คู่สัญญามีใช้เฉพาะในขณะที่ทำสัญญาเท่านั้น หรือในระยะเวลาเริ่มต้นของสัญญา แต่คู่สัญญาจะต้องรักษาความสุจริตอย่างยิ่งนี้ให้ควบคู่ในการปฏิบัติตามสัญญานั้นต่อไปจนกว่าสัญญาจะสิ้นสุดลง ความสุจริตอย่างยิ่งในที่นี้หมายถึงที่กำหนดไว้ในเงื่อนไขของสัญญาประกันภัย และกำหนดไว้ในกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 879 ซึ่งบัญญัติถึงความวินาศภัยที่เกิดขึ้นเพราะความทุจริตของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยในระหว่างสัญญาประกันภัยมีผลบังคับอยู่นั้นเป็นผลให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย การทุจริตจากสัญญาประกันภัยในอดีต ปัจจุบัน เมื่อเกิดขึ้นแล้วผู้รับประกันภัยจะเป็นฝ่ายที่ต้องมีการพิสูจน์ว่ามีการทุจริตจากการทำสัญญาประกันภัยนั้นผู้รับประกันภัยจึงจะมีสิทธิปฏิเสธที่จะไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัย

คำสำคัญ: ค่าสินไหมทดแทน, ทุจริต, สุจริตอย่างยิ่ง

¹ นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปัจจุบันทำงานตำแหน่งอาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

Abstract

Insurance Contract is based upon Utmost Good Faith and the duty of good faith, Contract of Insurance has a specific manner different from general contract that arise when offer and acceptance is met. But Insurance Contract is a contract of transferring risk from the insured to the insurer. The Principle of Utmost Good Faith on the part of the insured should not expire when the contract has been made. The reasons for the requiring good faith continue to exist not only the inception of risk, but in the steps taken to carry out the contract. Utmost Good Faith is contained in the condition of a policy and in law stipulated such as Thai Civil and Commercial Code Section 879 that the insurer is not liable if the loss or the event specified in the contract is caused by the bad faith of the insured or the beneficiary. In the past or nowadays Bad Faith in insurance contract is the burden of proof of the insurer to prove that insured or beneficiary makes a fraudulent claim, thus the insurer will be entitled to refuse to pay indemnity to the insured or the beneficiary

Keywords: Indemnity, Bad Faith, Utmost Good Faith

1. บทนำ

การประกันภัยเป็นวิธีการหนึ่งที่มนุษย์ใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการเสี่ยงภัยที่มนุษย์ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน หรือแม้ในอนาคตซึ่งอาจจะต้องประสบเหตุจากภัยธรรมชาติ หรือภัยจากที่มนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นทำให้บุคคลหนึ่งได้รับความเสียหายในทรัพย์สิน หรือเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ โดยการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการต้องเสี่ยงภัยต่างๆ ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลจำนวนมากซึ่งตกอยู่ในภาวะต้องเสี่ยงภัยทำนองเดียวกัน ทั้งนี้ การเสี่ยงภัยนั้นมีมากขึ้นเพราะความเจริญทางวัตถุและการประดิษฐ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ก็มีมากขึ้นเช่นกัน จึงเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องประสบกับการเสี่ยงภัยมากกว่าแต่ก่อน ดังนั้น จึงมีการคิดหาเครื่องมือในการรับมือกับภัยที่จะเกิดขึ้น มนุษย์เราจึงใช้การโอนความเสี่ยงภัยที่ตนจะประสบในอนาคต หรือไม่ได้โดยใช้สัญญาประกันภัยเป็นเครื่องมือในการโอนความเสี่ยงภัย (Transfer of Risk) จากบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าเสียหายให้หากเกิดเหตุการณ์ตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาให้อีกบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้เอาประกันภัยจะให้เงินตอบแทนเรียกว่าเบี้ยประกันภัยเพื่อตอบแทน(Consideration)การที่อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้รับประกันภัยตกลงรับเข้าเสี่ยงภัยแทน²

สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาระหว่างบุคคลสองฝ่ายซึ่งประกอบด้วยข้อตกลงและเงื่อนไขต่างๆ ที่คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติตามเมื่อสัญญาได้เกิดขึ้นแล้วคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันคือผู้รับประกันภัยต้องรับโอนความเสี่ยงภัยจากผู้เอาประกันภัยและมีหน้าที่จะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเงินจำนวนหนึ่งที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญาประกันภัยเมื่อภัยที่ได้กำหนดไว้ได้เกิดขึ้น และผู้เอาประกันภัยก็ต้องมีหน้าที่(หน้าที่ต้องชำระ) คือเบี้ยประกันภัยที่จะต้องชำระให้แก่ผู้เอาประกันภัยเพื่อตอบแทนการที่ผู้รับประกันภัยได้ตอบตกลงเข้ารับการเสี่ยงภัยแทนผู้เอาประกันภัย ซึ่งในระหว่างสัญญาคู่สัญญาจะมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆ ที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัยซึ่งผู้เอาประกันภัยมีสิทธิและหน้าที่ภายหลังที่ได้ทำสัญญาประกันภัย โดยในกรมธรรม์ประกันภัยนั้นจะประกอบด้วยเงื่อนไขต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขบังคับก่อน (a range of conditions precedent) รวมถึงเงื่อนไขบังคับก่อนเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนหากเกิดมีขึ้น เงื่อนไขบังคับก่อนเหล่านี้จะกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้รับประกันภัยทราบถึงเหตุแห่งความสูญเสีย หรือเสียหายที่เกิดขึ้นรวมทั้งรายละเอียดและในกรณีเกิดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาตามสัญญาประกันภัย ก็จะต้องดำเนินการโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการก่อน (Arbitration Clause) คือการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการในกรณีที่มีข้อพิพาท ข้อขัดแย้ง หรือข้อเรียกร้องใดๆ ภายใต้กรมธรรม์ประกันภัย ระหว่างผู้มีสิทธิ

² ไชยยศ เหมะรัชตะ, (2556), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม), 21.

เรียกร้องตามกรมธรรม์ประกันภัยกับบริษัทประกันภัย และหากผู้มีสิทธิเรียกร้องประสงค์ และเห็นควรยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยวิธีการอนุญาโตตุลาการ คู่กรณีก็จะตกลงยินยอมและให้ทำการวินิจฉัยชี้ขาดโดยอนุญาโตตุลาการ ซึ่งปัจจุบันกรมธรรม์ทุกฉบับจะมีข้อกำหนดเหล่านี้ไว้ ข้อกำหนดเหล่านี้เมื่อฝ่ายผู้เอาประกันภัยได้ปฏิบัติแล้วจึงจะมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ คือหน้าที่แจ้งให้ผู้รับประกันภัยทราบอาจกระทำด้วยวาจา (Oral Notice) ก็ได้ถ้าไม่มีข้อกำหนดให้ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร (Written Notice)³ ภายหลังจากนั้นหากยังไม่มีข้อยุติเกี่ยวกับการเรียกร้องจากสัญญาประกันภัยจึงสามารถนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการฟ้องร้องต่อศาลได้ นอกจากนี้ สัญญาและกรมธรรม์ประกันภัยคู่สัญญาประกันภัยยังมีความผูกพันต่อหลักสำคัญในการประกันภัย (Doctrine and Principles of Insurance) ที่ถือว่าเป็นหลักสากล คือหลักส่วนได้เสียในเหตุประกันภัย (Insurable Interest) หลักสุจริตอย่างยิ่ง (Utmost Good Faith) ซึ่งสองหลักการแรกนี้จะถูกนำมาพิจารณาทั้งในขณะพิจารณาว่ารับประกันภัยได้ หรือไม่ก่อน และเมื่อเกิดภัยตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาประกันภัยนั้นแล้ว ฝ่ายผู้รับประกันภัยก็จะพิจารณาต่อไปว่าผู้เอาประกันภัยว่ายังคงมีส่วนได้เสีย หรือไม่ในขณะเกิดเหตุ ส่วนหลักสุจริตอย่างยิ่งนั้น เป็นหลักการที่คู่สัญญาจะต้องมีไม่เพียงเฉพาะในขณะทำสัญญาประกันภัย หรือเมื่อเกิดสัญญาประกันภัยแล้ว หรือในระยะเวลาเริ่มของสัญญาเท่านั้น แต่คู่สัญญาจะต้องรักษาความสุจริตอย่างยิ่งนั้นให้ดำเนินควบคู่ในการปฏิบัติตามสัญญานั้นต่อไปจนกว่าสัญญาประกันภัยนั้นจะสิ้นสุดลง⁴ หากผู้รับประกันภัยพิจารณาสองหลักนี้แล้ว ก็จะพิจารณาหลักอื่นต่อไปคือ หลักการเฉลี่ย (Contribution) ในกรณีผู้เอาประกันภัยมีการทำสัญญาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยมากกว่า หนึ่งรายในวัตถุที่เอาประกันภัยอันเดียวกัน ในการเสี่ยงภัยอันเดียวกัน และในส่วนตัวเสียหายอันเดียวกัน ต้องรับผิดชอบตามส่วนแห่งความเสียหายที่ผู้รับประกันภัยแต่ละคนมีอยู่ตามสัญญาประกันภัยเป็น อัตราส่วนกับจำนวนเงินที่ตนได้รับประกันภัยไว้ หลักสาเหตุใกล้ชิด (Proximate Cause) ว่าสาเหตุที่จะนำมาพิจารณาต้องเป็นสาเหตุใกล้ชิด ไม่ไกลออกไปแล้วจึงพิจารณาจำนวนค่าสินไหม หรือจำนวนเงินที่กำหนดไว้ในสัญญา ต่อจากนั้นถ้าเหตุแห่งวินาศภัยที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากกรกระทำของบุคคลภายนอก (สัญญาประกันภัย) และต้องรับผิดชอบในเหตุแห่งวินาศภัยแล้ว ผู้รับประกันภัย จึงจะมีสิทธิในการเข้ารับช่วงสิทธิ (Subrogation) ของผู้เอาประกันภัยไปเรียกร้องเอาจากผู้ก่อวินาศภัยนั้นจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เขาได้กระทำขึ้น โดยหลักการรับช่วงสิทธิจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อเป็นวินาศภัยที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เท่านั้นและผู้ก่อให้เกิดวินาศภัยจะต้องไม่ใช่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยโดยการรับช่วงสิทธิตามสัญญา

³ John Lowry and Philip Rawlings, (2005), *Insurance Law Doctrines and Principles*, 2nd ed., (Oxford: Hart Publishing), 251-252.

⁴ คำพิพากษาศฎีกาที่ 738, 739 พ.ศ. 2474, รวมคำพิพากษาศฎีกาคดีประกันอัคคีภัย พ.ศ. 2472 – 2523 พร้อมบันทึกท้ายฎีกา, คณะอนุกรรมการประกันอัคคีภัย ประจำปี พ.ศ. 2524 -2525 สมาคมประกันวินาศภัย, 9.

ประกันภัยจะต้องเป็นการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามความรับผิดชอบตามสัญญาประกันภัยชนิดที่เป็นสัญญาเพื่อการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงเท่านั้น (Contract of Indemnity) ยกเว้นสัญญาประกันชีวิต หรือสัญญาประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคลอันเป็นการใช้เงินจำนวนหนึ่ง ไม่สามารถรับช่วงสิทธิกันได้เพราะผู้ที่ได้รับความเสียหายจากความตาย หรือพิการ ทุพพลภาพ สูญเสียอวัยวะจะสามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดได้ตามกฎหมายเสมอ⁵

2. การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากสัญญาประกันภัยโดยทุจริต

การประกันภัยได้มีขึ้นเพื่อรองรับความเสียหายอันเกิดจากภัยที่เกิดจากธรรมชาติ หรือมนุษย์ อันก่อให้เกิดความเสียหายที่ไม่พึงปรารถนาทั้งปวงโดยต้องไม่ได้เกิดจากเจตนา รัฐได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการประกันภัยไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁶ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับผู้เอาประกันภัย นอกจากนี้ยังได้มีการบัญญัติกฎหมายในรูปของพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย โดยรัฐมีวัตถุประสงค์เพื่อกำกับและดูแลบริษัทประกันภัย คู่คุ้มครองประโยชน์ของผู้เอาประกันภัย และสาธารณะ โดยวัตถุประสงค์ของการประกันภัยไม่จะเป็นการประกันวินาศภัย หรือการประกันชีวิตต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนผู้ทำประกันภัยได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเงินจำนวนหนึ่งที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาประกันภัยโดยผู้เอาประกันภัยจะได้รับต่อเมื่อประสบเหตุดังที่ระบุไว้ในสัญญาประกันภัยแต่ทั้งนี้ในการทำสัญญาประกันภัยนั้นต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความสุจริตของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตามมักจะมีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนที่ฝ่ายผู้เอาประกันภัยบางรายได้กระทำละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับประกันภัยโดยอาศัยช่องว่างกระทำการทุจริตเพื่อหวังประโยชน์จากการประกันภัยก่อให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทประกันภัย และมีผลกระทบต่อสาธารณะโดยเจตนาอันเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ทั้งนี้ กฎหมายเกี่ยวกับประกันภัยได้บัญญัติหลักสุจริตอย่างยิ่ง (Utmost Good Faith) ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁷ ซึ่งเป็นการกำหนดหน้าที่ให้ผู้เอาประกันภัยที่จะทำสัญญาประกันภัยต้องมีความสุจริตอย่างยิ่งในการทำสัญญาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยหากฝ่าฝืนมีผลทำให้สัญญาประกันภัยนั้นเป็นโมฆียะ ซึ่งหลักการดังกล่าวกำหนดวงหน้าที่ให้ผู้ขอเอาประกันภัยมีหน้าที่ต้องแถลงข้อความจริง (Duty of Disclosure) เกี่ยวกับสาระสำคัญที่ผู้รับประกันภัยได้ถาม หรือหน้าที่ไม่แถลงข้อความอันเป็นเท็จ (Misrepresentation) และเมื่อผู้รับประกันภัยได้เชื่อในถ้อยแถลงของผู้เอาประกันภัยแล้ว

⁵ สิทธิโชค ศรีเจริญ, (2528), *ความรู้ทั่วเกี่ยวกับการประกันภัย เอกสารทางวิชาการชุดที่ 4*, (กรุงเทพฯ: สมาคมประกันวินาศภัย), 108-109.

⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ศ. 2472, มาตรา 861-897.

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ศ. 2472, มาตรา 865.

และได้ตอบรับเข้าทำสัญญาประกันภัยด้วย ต่อมาเมื่อสัญญาได้เกิดผลใช้บังคับผูกพันผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัยแล้วไม่เป็นไปตามที่ได้ตกลงไว้กับผู้รับประกันภัย หรือได้ปกปิดข้อความจริงผู้รับประกันภัยก็จะมีสิทธิบอกล้างสัญญาประกันภัยอันเป็นโมฆียะได้ และถ้าในระหว่างระยะเวลาเอาประกันภัยเกิดเหตุขึ้นดังที่กำหนดไว้ในสัญญาแล้วผู้รับประกันภัยก็มีหน้าที่จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย แต่ถ้าปรากฏว่าผู้รับประกันภัยสามารถพิสูจน์ได้ว่า (Proof of Loss) ความสูญเสีย หรือเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากการทุจริตของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยแล้วผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องรับผิดในเหตุการณ์ที่เกิดจากการทุจริต⁸ หลักการนี้เป็นหลักการที่เกี่ยวข้องกับหลักสุจริตอย่างยิ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁹ โดยมีบทยกเว้นในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์¹⁰ ที่ให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยเพราะการทุจริตนั้นหมายความรวมถึงการกระทำด้วยความมุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดภัยขึ้นโดยตรง หรือโดยลักษณะที่เห็นได้ว่าภัยนั้นเป็นผลอันเกิดจากการกระทำนั้นด้วย โดยวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้นจากการกระทำโดยเจตนา หรือจงใจที่จะให้เกิดผลคือความวินาศภัยขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าผู้กระทำมีเจตนาที่จะให้ได้รับประโยชน์จากการประกันวินาศภัยด้วยหรือไม่ ดังเช่นบางครั้งการเผาเกิดจากความโกรธแต่มีได้มีเจตนาที่จะเผาเพราะอยากได้เงินประกันภัย การกระทำนั้นถือว่าเป็นการทำให้เกิดวินาศภัยขึ้นด้วยความทุจริตแล้ว¹¹ แต่ผู้รับประกันภัยมีหน้าที่จะต้องแสดงให้ประจักษ์โดยผู้รับประกันภัยมีภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) เพื่อการยกเว้นความรับผิดของตน¹² ในกรณีที่เกิดวินาศภัยขึ้น ความทุจริตที่เกิดขึ้นนี้ต้องเป็นการกระทำของตัวผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยเอง¹³ เหตุที่กฎหมายได้ยกเว้นความรับผิดให้ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดก็น่าจะมาจากเหตุผลที่ว่าเป็นการไม่สมควรที่จะให้ผู้ทุจริตได้รับประโยชน์จากความทุจริตของตนเอง¹⁴ กรณีที่ผู้เอาประกันภัยเป็นนิติบุคคลก็จะต้องพิจารณาจากการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลเป็นเกณฑ์ด้วย¹⁵

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ศ. 2472, มาตรา 879 วรรคแรก “ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดในเมื่อความวินาศภัยหรือเหตุอื่นซึ่งได้ระบุไว้ในสัญญานั้นได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประกันภัย.”

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ศ. 2472, มาตรา 865 และ 866.

¹⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ศ. 2472, มาตรา 879.

¹¹ จำรัส เขมะจารุ, (2530), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา), 150.

¹² จิตติ ดิงศภิทัย, (2539), กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 86 -87.

¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3151/2526.

¹⁴ ไชยยศ เหมะรัชตะ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ประกันภัย, 212.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, 88.

กรณีทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันวินาศภัยในประเทศที่เกิดจากผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ได้แก่การลับเปลี่ยนตัวคนขับรถ, เข้าซื้อรถยนต์แล้วนำรถไปทำประกันภัยแล้วนำรถไปแจ้งความว่ารถหายเพื่อขอรับค่าสินไหมทดแทน, รถตกถนนโดยไม่มีคู่กรณีแต่อ้างว่ารถคันที่ทำประกันภัยเฉี่ยวชนจนตกถนน, แจ้งว่ารถที่เอาประกันภัยหายต่อมาพบแต่มีอุปกรณ์ของรถหายไป, รถคันที่เกิดเหตุไม่มีประกันภัยแต่นำรถอีกคันหนึ่งที่มีประกันภัยมาเป็นรถคันที่เกิดเหตุ, จัดฉากรถชนกัน, ปลอมใบอนุญาตขับรถ, นำซากรถไปจัดทำประกันภัยแล้วแจ้งว่ารถหาย, ผู้เอาประกันภัยมีรถหลายคันมาทำประกันภัยรถบางคันเมื่อรถคันที่ไม่ได้ทำประกันภัยเมื่อเกิดเหตุจะมีการเปลี่ยนกับรถคันที่เอาประกันภัยไว้¹⁶ การตัดนิ้วตนเอง, การเอาประกันบุคคลอื่นแล้วระบุให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์, กรณีที่เสียการพนันแล้วถูกยึดรถไปแล้วมาแจ้งความว่ารถหายเพื่อนำมาเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน, การทำประกันภัยตัวรถที่เกิดความเสียหายก่อนที่จะแจ้งขอทำประกันภัยจากสาเหตุต่างๆ เช่น การชน การพลิกคว่ำ หรือไฟไหม้, การนำรถยนต์ส่วนบุคคลไปใช้รับจ้าง, การเปลี่ยนตัวผู้ขับขี่ที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุเนื่องจากเมาสุรา หรือไม่มีใบอนุญาตขับขี่รถยนต์, เกิดเหตุขับรถชนคนแล้วค่อยแจ้งความทำประกันตามพระราชบัญญัติผู้ประสบภัยจากรถย้อนหลัง, ทำใบรับรองแพทย์ปลอม, การวางเพลิงเผาทรัพย์สินของตนเองเนื่องจากธุรกิจล้มเหลว

เหตุการณ์เหล่านี้ได้กลายเป็นคดีถูกนำมาให้ศาลพิจารณาคดีพิพากษาเพื่อหวังจะได้รับค่าสินไหมทดแทนจากบริษัทประกันภัย ซึ่งหลายกรณีได้มีคำพิพากษาของศาลชั้นอุทธรณ์และศาลฎีกาพิพากษาไว้

คดีที่ 1 ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยเป็นบริษัทจำกัด ปรากฏว่ากิจการขาดทุน ผู้มีส่วนรับผิดชอบในบริษัทเคยวางเพลิงเผาอาคารที่เอาประกันอัคคีภัยไว้ครั้งหนึ่งแล้วแต่มีผู้ดับได้ทัน ประกอบกับหลักฐานเบื้องต้นฟังได้ว่า บริษัทผู้เอาประกันภัยมีส่วนรู้เห็นให้มีการวางเพลิงเผาทรัพย์สินของตนเพื่อหวังเงินประกัน ผู้รับประกันภัยไม่ต้องรับผิดชอบในเมื่อความวินาศภัยได้เกิดขึ้นเพราะความทุจริตของบริษัทผู้เอาประกันภัย¹⁷

สำหรับกรณีทรัพย์สินเกิดความเสียหายเพราะอัคคีภัยหากมีข้อสงสัยว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นได้เกิดขึ้นด้วยความทุจริตของผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ตามกรรมธรรม์ประกันภัยพระราชบัญญัติประกันวินาศภัยได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งเหตุที่สงสัยนั้นไปยังนายทะเบียน¹⁸ ในกรณีเช่นนี้ให้นายทะเบียนมีอำนาจออกคำสั่งไปยังบริษัทผู้รับประกันภัยให้งดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามกรรมธรรม์ประกันภัยรายที่สงสัยนั้นไว้ จนกว่าเหตุอันควรสงสัยหมดไป

¹⁶ ไพบูรณ์ เพิ่มศิริวิศาล, (2544), การสำรวจรูปแบบการทุจริตประกันภัยรถยนต์, (นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ), 4.

¹⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1468/2521.

¹⁸ พระราชบัญญัติคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย พ.ศ. 25540 มาตรา มาตรา 3 นายทะเบียน หมายความว่า คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย, พระบัญญัติประกันวินาศภัย, พ.ศ. 2535, มาตรา 43.

แล้ว นายทะเบียนจึงจะมีคำสั่งถอนคำสั่งนั้นได้ และในประมวลกฎหมายอาญามาตราก็ได้กำหนดไว้ว่าหากบุคคลใดกระทำการเพื่อให้ตนเอง หรือผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการประกันวินาศภัย แก่ถึงทำให้เกิดเสียหายแก่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัยต้องรับโทษทางอาญา วัตถุประสงค์ของมาตรานี้เพื่อจัดการกับผู้แก่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุที่เอาประกันภัย โดยมีเจตนาเพื่อจะให้ตนเอง หรือผู้อื่นได้รับประโยชน์จากการประกันภัยวินาศภัย¹⁹ การกระทำอันเป็นความผิดดังกล่าวมานั้นไม่ว่าจะเป็นการกระทำโดยทุจริต²⁰ อันเกิดจากผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ในกรณีถ้าเป็นการวางเพลิงเผาทรัพย์สินจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมอย่างมาก กฎหมายอาญาจึงบัญญัติโทษทั้งจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับอันเป็นการลงโทษผู้กระทำการทุจริตในเหตุดังกล่าว สำหรับการวางเพลิงในประเทศเยอรมันถือได้ว่าเป็นการฉ้อฉลในการประกันภัย ไม่น่าจะเป็นการกระทำโดยผู้ถือกรรมธรรม์ (ผู้เอาประกันภัย) หรือการจ้างบุคคลใดให้เป็นผู้วางเพลิงเผาทรัพย์สิน (Arson) ของตนเองโดยวัตถุประสงค์เพื่อซื้อโกงบริษัทผู้รับประกันภัย²¹

คดีที่ 2 ศาลอุทธรณ์ ภาค 6 มีคำพิพากษา เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2558

คดีหมายเลขแดงที่ ผบ.36/ 2558 คดีหมายเลขแดงที่ 679/2558 ผู้เอาประกันภัยได้ทำประกันภัยรถยนต์ไว้กับบริษัทประกันภัยสองแห่งในวันที่ 9 เมษายน 2555 และวันที่ 15 มกราคม 2556 ตามลำดับ การประกันภัยเช่นนี้ถ้าเกิดความวินาศภัยแล้วบริษัทประกันภัยแรกต้องรับผิดชอบเพื่อจำนวนวินาศภัยในจำนวนที่บริษัทได้รับประกันภัยไว้ถ้าเกินกว่านั้นให้บริษัทประกันภัยที่สองรับผิดชอบในส่วนที่เหลือ²² ผู้เอาประกันภัยได้แจ้งให้บริษัทประกันภัยทราบถึงเหตุที่เกิดขึ้นว่าในขณะที่ขับรถยนต์มีสุนัขวิ่งตัดหน้ารถทำให้ผู้เอาประกันภัยต้องบังคับรถหลบกะทันหันเป็นเหตุให้รถยนต์ที่เอาประกันภัยเสียหายหลักตกข้างทางได้รับความเสียหายและบุตรชายได้รับบาดเจ็บ แต่จากการสืบหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้รับประกันภัยทราบว่ารถคันดังกล่าวมีผู้ขับเพียงคนเดียวแต่ผู้เอาประกันภัยที่กล่าวอ้างว่าเป็นผู้ขับที่รถในขณะเกิดเหตุก็ได้เป็นผู้ขับที่รถคันที่เอาประกันภัย เพราะผู้เอาประกันภัยมิได้รับบาดเจ็บแต่ประการใด แม้จะมีการระบุว่าบุตรของผู้เอาประกันภัยนั่งรถไปด้วยแต่อยู่ด้านหลังแต่ผู้เอาประกันภัยได้ให้ข้อเท็จจริงบุตรชายนั่งอยู่ด้านซ้ายและประกบกับความเสียหายของตัวรถเกิดที่ตัวถังของรถด้านหน้าบุบยุบในสภาพพังยับเยิน ส่วนที่นั่งด้านคนขับที่ผู้เอาประกันภัย

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา, พ.ศ. 2499, มาตรา 347, ไกรฤกษ์ เกษมสันต์, ม.ล., (2557), คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด มาตรา 288 – 366, (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา), 380.

²⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (1) บัญญัติไว้ว่า โดยทุจริต หมายความว่า เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น

²¹ Munich Re, Arson, 1982, 17.

²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พ.ศ. 2472, มาตรา 870 วรรคสาม “ถ้าได้ทำสัญญาประกันภัยเป็นสองรายหรือกว่านั้นสืบเนื่องเป็นลำดับกัน ท่านว่าผู้รับประกันภัยคนแรกจะต้องรับผิดชอบเพื่อความวินาศภัยก่อน ถ้าและจำนวนเงินซึ่งผู้รับประกันภัยคนแรกได้ใช้นั้นยังไม่คุ้มค่าจำนวนวินาศภัยไซ้ ผู้รับประกันภัยคนถัดไปก็ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ยังขาดอยู่นั้นต่อกันไปจนกว่าจะคุ้มวินาศ”

อ้างบุญยุบเข้าไปจนเกือบถึงแนวโครงหลังคาได้รับความเสียหายมากกว่าส่วนที่ผู้โดยสารถูกคนขับ แต่ผู้เอาประกันภัยปลอดภัยซึ่งขัดต่อสภาพความเสียหายของตัวรถ จึงเป็นเหตุให้เชื่อได้ว่ารถยนต์ กระบะคันดังกล่าวไม่ใช่ผู้เอาประกันภัยเป็นผู้ขับรถในขณะที่เกิดเหตุ

คดีนี้เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วจะเห็นได้ว่าผู้เอาประกันภัยไม่ได้เป็นผู้ขับรถคันที่เอาประกันภัยด้วยตนเองในขณะที่เกิดเหตุ ผู้ขับรถที่แท้จริงคือบุตรชายอายุ 17 ปี ซึ่งยังไม่ได้รับใบอนุญาตขับขี่จึงไม่มีสิทธิขับรถยนต์ จึงไม่ได้รับความคุ้มครองจากข้อตกลงในสัญญาประกันภัย²³

3. การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากสัญญาประกันภัยโดยทุจริตในต่างประเทศ

การประกันภัยในปัจจุบันนี้ได้มีพัฒนาการมานานตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 กฎหมายและหลักสำคัญเกี่ยวกับการประกันภัยได้มีการพัฒนาเริ่มแรกจากการประกันภัยทางทะเลซึ่งประเทศที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการประกันภัยและมีอิทธิพลต่อธุรกิจประกันภัยในปัจจุบัน โดยได้มีพระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเล ค.ศ.1906 ของประเทศอังกฤษได้กำหนดหลักการว่าสัญญาประกันภัยทางทะเลนั้นเป็นสัญญาซึ่งต้องการความสุจริตอย่างมากที่สุด ถ้าคู่สัญญาฝ่ายใดไม่รักษาความสุจริตนี้ อีกฝ่ายหนึ่งอาจบอกล้างสัญญาประกันภัยได้²⁴ ในประเทศอังกฤษ คำว่าฉ้อฉล (Fraud) ใช้ในกรณีที่มีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามกรมธรรม์เกิดขึ้นและปรากฏว่าผู้เอาประกันภัยได้กระทำการเรียกร้องโดยการฉ้อฉล การฉ้อฉลนั้นแบ่งออกเป็นสองประเภทคือเกิดจากเจตนาของผู้เอาประกันภัยที่จะก่อให้เกิดความเสียหายรวมถึงการกระทำที่ไม่สุจริตหรือการทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน²⁵ สิ่งสำคัญคือจะต้องมีเจตนาทุจริตที่ทำให้ผู้รับประกันภัยเข้าใจผิด²⁶ ดังนั้น หลักการอันแรกคือต้องพิจารณาความหมายของคำว่าฉ้อฉลหมายความว่าอย่างไร²⁷ การที่ผู้รับประกันภัยจะพิจารณาเรื่องการฉ้อฉลนี้จะต้องทราบว่าผู้เอาประกันภัยทราบว่าข้อความที่ได้แถลงไปนั้นเป็นเท็จ หรือไม่จริง หรือได้สะเพร่าไม่ระมัดระวังว่าจะอะไรคือความจริง โดยบริษัทผู้รับประกันภัยจะต้องได้รับการปฏิบัติจากผู้เอาประกันภัยไม่เฉพาะแต่ขณะที่เริ่มต้นมีการเสี่ยงภัยก็คือกรมธรรม์ประกันภัยเริ่มมีผลคุ้มครองแต่ยังรวมไปถึงตลอดระยะเวลาที่สัญญาประกันภัยได้คุ้มครองผู้เอาประกันภัยแล้ว การฉ้อฉลในการประกันภัยยังรวมถึงการไม่แถลงข้อความจริงในกรณีที่มีการต่ออายุกรมธรรม์ประกันภัยด้วย²⁸

²³ คดีหมายเลขแดงที่ 36/2558 คดีหมายเลขแดงที่ 679/2558.

²⁴ สัญญา ผลประสิทธิ์, (2532), **พระราชบัญญัติประกันภัยทางทะเล 1906 ของประเทศอังกฤษ**, (กรุงเทพฯ: สมาคมประกันวินาศภัย), 8.; Marine Insurance Act, 1906, Article 17.

²⁵ Mance, Lord. Goldrein, Iain and Merkin, (2003), **Insurance Disputes**, 2nd ed., (London: Informa), 94.

²⁶ Canavan, **American Jurisprudence Volume 44**, 2nd ed., (N.p.: n.p.), 267.

²⁷ John Lowry and Philip Rawlings, **Insurance Law Doctrines and Principles**, 255.

²⁸ Calinavux's Raoul P., (2001), **Colinvaux's Law of Insurance**, Edited by Robert Merkin, (London: Sweet & Maxwell), 61.

คดี Orakpo v. Barclays Insurance Services ผู้พิพากษา Hoffmann L.J. ได้ให้ความเห็นไว้ว่าเงื่อนไขสำคัญของกรมธรรม์ประกันภัยคือผู้รับประกันภัยจะต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความสุจริตอย่างยิ่งจากผู้เอาประกันภัย หลักสุจริตอย่างยิ่งได้กำหนดวงหน้าที่ของผู้เอาประกันภัยว่ามีได้สิ้นสุดลงในขณะทำสัญญาประกันภัยเท่านั้น แต่ที่ยังมีผลตลอดเวลาที่สัญญาประกันภัยนั้นยังมีผลบังคับอยู่²⁹

คดี Boulton v Houlder Bros Co, Sir Roger Parker ได้ให้เหตุผลในคำพิพากษาว่าการเรียกร้องของผู้เอาประกันภัยที่จะให้มีการชดใช้ค่าเสียหาย (ค่าสินไหมทดแทน) ตามสัญญาประกันภัย จากการขอผลการประกันภัยนั้นทำให้ผู้รับประกันภัยมีสิทธิที่จะบอกล้างสัญญาประกันภัยให้เป็นโมฆะนับแต่วันเริ่มสัญญาประกันภัย³⁰ (ab initio) โดยไม่ต้องคำนึงว่ากรมธรรม์ประกันภัยจะมีเงื่อนไขอย่างไร ถ้าผู้เอาประกันภัยได้มีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนโดยการขอผลจะมีผลทำให้ผู้เอาประกันภัยหมดสิทธิทุกอย่างที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย

4. สรุป

วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการประกันภัยคือการที่ผู้รับประกันภัยได้รับโอนความเสี่ยงภัยจากผู้เอาประกันภัยเพื่อความสูญเสีย หรือเสียหายโดยผู้รับประกันภัยมีความเสี่ยงและความเป็นไปได้ที่อาจจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย สัญญาประกันภัยจึงมีลักษณะเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่เป็นการเสี่ยงภัย ดังนั้น สัญญาประกันที่สร้างขึ้นระหว่างคู่สัญญาต้องดำเนินไปด้วยความสุจริตอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่สุจริตต่อกันอย่างยิ่งเมื่อจะเกิดสัญญา หรือในระยะเวลาเริ่มต้นของสัญญาเท่านั้น แต่คู่สัญญาจะต้องรักษาความสุจริตอย่างยิ่งนั้นให้ดำเนินควบคู่ในการปฏิบัติตามสัญญานั้นต่อไปตลอดระยะเวลาของความคุ้มครองตามสัญญาประกันภัย เมื่อเกิดความเสียหาย มีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามข้อตกลงคุ้มครองในสัญญาประกันภัย การเรียกร้องดังกล่าวก็จักต้องกระทำด้วยความสุจริตด้วย ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัย ก็จะต้องมีความสุจริตในการแจ้งเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนที่ประสงค์จะให้ผู้รับประกันภัยเป็นผู้จ่ายค่าสินไหมทดแทน และเนื่องจากการประกันภัยฝ่ายผู้รับประกันภัยได้รับชำระเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัยด้วยจำนวนที่น้อยกว่าจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่บริษัทมีหน้าที่ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประกันภัยเมื่อวินาศภัยที่ได้ตกลงกันไว้ได้เกิดขึ้น สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่คำนึงถึงคุณสมบัติของผู้เอาประกันภัยว่าจะดูแลรักษาและใช้ทรัพย์สิน

²⁹ John Lowry and Philip Rawlings, *Insurance Law Doctrines and Principles*, 256; Orakpo v. Barclays Service (1995) LRLR 443, CA.; Boulton v. Houlder Bros Co (1994) 1 kb 784 at 791-792.

³⁰ Ibid, 256 -257, 260.

ที่เอาประกันภัยตามปกติเยี่ยงวิญญูชนหรือไม่ แต่ก็ยังมีผู้เอาประกันภัยจำนวนมากได้กระทำการทุจริตจากการประกันภัย และบางครั้งก็กลายเป็นการฉ้อโกงซึ่งกลายเป็นความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 347 และความผิดฐานฉ้อโกงประกันวินาศภัยนี้ถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมการฉ้อโกงการประกันภัยที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ทั้งนี้ ในการประกันภัยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านสัญญาประกันภัยระหว่างผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัย และการกำกับดูแลจากหน่วยงานของรัฐคือสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยเพื่อให้การประกอบธุรกิจเป็นไปโดยสุจริตและยุติธรรมต่อผู้รับประกันภัยผู้เอาประกันภัย และประชาชนทั่วไป

บรรณานุกรม

- กมล สนธิเกษตริณ. (2550). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6 พร้อมคำแปล ภาษาอังกฤษและอภิธาน** = The civil and commercial code book I-I. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- ไกรฤกษ์ เกษมสันต์, ม.ล.. (2557). **คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาคความผิด**. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- จำรัส เขมะจารุ. (2530). **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- จิตติ ดิงศภัทย์. (2543). **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2539). **กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2556). **คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- ไพฑูรย์ เพิ่มศิริวิศาล. (2544). **การสำรวจแบบการทุจริตการประกันภัยรถยนต์**. นครปฐม: โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.
- สิทธิโชค ศรีเจริญ. (2528). **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัย เอกสารทางวิชาการ (สมาคมประกันวินาศภัย) ชุดที่ 4**. กรุงเทพฯ: สมาคมประกันวินาศภัย 2528
- สุดา วิศรุตพิชญ์. (2551). “การตีความกฎหมายเอกชน : ประกันภัย.” ใน **การใช้การตีความกฎหมาย**. พิรุณา ดิงศภัทย์ (บรรณาธิการ). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์, 157-236.
- Calinavux's Raoul P. (2001). **Colinvaux's Law of Insurance**. Edited by Robert Merkin. London: Sweet & Maxell.
- Canavan. (2005). **American Jurisprudence Volume 44**. 2nd ed. N.p.: n.p.
- Lowry, John and Rawlings, Philip. (2005). **Insurance Law: Doctrine and Principles**. 2nd ed. Oxford: Hart Publishing.
- Mance, Lord, Goldrein, Iain and Merkin. Robert. (2003). **Insurance Disputes**. 2nd ed. London: Informa.
- Munich Re, **Arson**, 1982.